

Національна академія наук України
Інститут регіональних досліджень

Серія «Проблеми регіонального розвитку»
ISBN 978-966-02-4252-4

Ірина Сторонянська Світлана Шульц

**МІЖРЕГІОНАЛЬНА ІНТЕГРАЦІЯ В
УКРАЇНІ
(монографія)**

Львів 2007

УДК 332.135(477)

С-82

Сторонянська І., Шульц С.

Міжрегіональна інтеграція в Україні : монографія / Інститут регіональних досліджень НАН України. - Львів, 2007. – 292 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»).

ISBN 966-02-4219-0

У монографії досліджуються сучасні теоретичні, методологічні та прикладні засади вивчення внутрідержавної міжрегіональної інтеграції в умовах трансформаційної соціально орієнтованої економіки та формування інтегрованого економічного простору держави. Акцентовано увагу на розвитку територіальних та просторових аспектів формування концепції та аналізу міжрегіональної соціально-економічної інтеграції. Запропоновано методикою комплексної оцінки міжрегіональних соціально-економічних зв'язків, визначено внутрішні та зовнішні чинники дезінтеграції та проаналізовано асиметрію розвитку регіонів України. Значне місце відведено управлінню процесами міжрегіональної інтеграції в Україні.

Розрахована на науковців, економістів, керівників та практичних працівників органів різних рівнів управління.

Наукові редактори:

М.І.ДОЛІШНИЙ - академік НАН України;

П.Ю.БЕЛЕНЬКИЙ - доктор економічних наук, професор

Рецензенти:

М.А.КОЗОРИЗ - доктор економічних наук, професор, завідувач відділу Інституту регіональних досліджень НАН України;

М.З.МАЛЬСЬКИЙ - доктор економічних наук, професор, декан факультету міжнародних відносин Львівського національного університету ім.Івана Франка

Рекомендовано до друку Вченою радою Інституту регіональних досліджень НАН України (протокол № 8 від 29.11.2006 р.)

ISBN 966-02-4219-0

© Сторонянська І., Шульц С., 2007

©Інститут регіональних досліджень НАНУ, 2007

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
Розділ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖРЕГІОНАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ (Сторонянська І.З.)	9
1.1. Концептуальні основи міжрегіональної економічної інтеграції	10
1.2. Міжрегіональні зв'язки та міжрегіональні інтеграційні взаємодії: сутність та особливості	28
1.3. Методологія дослідження та регулювання міжрегіональної економічної інтеграції	>42
Розділ 2. ПРОСТОРОВИЙ ВИМІР СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ (Шульц С.Л.)	67
2.1. Методологічні засади визначення сутності економічного простору	68
2.2. Процеси та явища трансформації економічного простору регіонів України	85
2.3. Просторова сегрегація та міжрегіональні взаємодії	108
Розділ 3. СУЧАСНИЙ СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНИХ ВЗАЄМОДІЙ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ (Сторонянська І.З.)	129
3.1. Методичні підходи до оцінки міжрегіональних соціально- економічних зв'язків	130
3.2. Внутрішні та зовнішні чинники міжрегіональної інтегрованості України	148
3.3. Соціогуманітарні аспекти міжрегіональних взаємодій	167

Розділ 4. УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСАМИ МІЖРЕГІОНАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ В УКРАЇНІ

<i>(Сторонянська І.З., Шульц С.Л.)</i>	200
4.1. Зарубіжний досвід регулювання міжрегіональної інтеграції та його адаптація до умов України.....	201
4.2. Організаційно-економічний механізм регулювання процесів міжрегіональної соціально-економічної інтеграції.....	213
4.3. Напрямки та завдання державної політики щодо усунення регіональної дезінтеграції соціально-економічного простору держави	• - • 232
ПІСЛЯМОВА	255
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	256
ДОДАТКИ	

ПЕРЕДМОВА

Суспільні, економічні і політичні реалії сьогодення вибудовують нові пріоритети розвитку України як держави. В процесі поглиблення ринкових реформ все більшої ваги набуває питання єднання та згуртування українських регіонів, як основного чинника подальшого становлення державності та посилення економічної могутності України.

Ефективність цих процесів безпосередньо залежить від скоординованої взаємодії ринкових структур та розвитку інтеграційних зв'язків на різних територіальних рівнях. Роки постпланового функціонування економіки України можна вважати періодом міжрегіональної дезінтеграції, коли українська економіка перестала функціонувати як єдина система, в якій внутрішній попит та пропозиція зорієнтовані один на одного. Ситуація, коли зовнішньоекономічні зв'язки регіонів починають превалювати над внутрішніми, свідчить про втрату національною економікою основної системної властивості, а її елементи - компанії та цілі регіональні економічні системи - більшою мірою працюють на розвиток економічних систем інших країн, а не своєї власної. Це, безумовно, загострює проблему економічної безпеки держави і, що особливо важливо, стримує процеси формування конкурентоспроможного внутрішнього ринку.

З іншого боку, наявна міжрегіональна дезінтеграція та диференціація України не створює умов для соціогуманітарної інтеграції української нації, яка є особливо вагомим чинником формування постіндустріального інформаційного суспільства.

Зважаючи на це, особливої актуальності набуває формування засад державної економічної та соціальної політики в сфері посилення внутрішньої інтегрованості регіональних систем.

Багатоаспектність та недостатня вивченість проблеми міжрегіональної інтеграції зумовила логіку викладення матеріалу монографії.

У першій частині розкриваються теоретико-методологічні засади дослідження розвитку процесів міжрегіональної соціально-економічної інтеграції, які включають основні теорії участі регіону у міжрегіональному та міжнародному обміні, динамічні концепції просторового розвитку, теорію інтеграції та загальної рівноваги, концепції союзів. Таким чином, автори намагаються поєднати всі рівні інтеграційних процесів (мікро-, мезо- та макро-), акцентуючи увагу на висвітленні їх територіальних і просторових аспектів.

Другий розділ монографії містить аналіз та оцінку широкого спектру процесів та явищ, що обумовлюють неоднорідність соціально-економічного простору України і, одночасно, виступають передумовами розвитку міжрегіональних зв'язків. Зокрема, висвітлено особливості розвитку процесів територіальної та економічної концентрації, просторової сегрегації і депривації в Україні та їх впливу на формування економічного простору держави та її регіонів.

Третю частину монографії присвячено висвітленню підходів до оцінки міжрегіональних соціально-економічних зв'язків з точки зору можливості формування міжрегіональних економічних систем в Україні. Сучасний стан та тенденції соціально- економічних взаємодій регіонів України проаналізовано в розрізі внутрішніх та зовнішніх чинників міжрегіональної інтегрованості, соціогуманітарних аспектів міжрегіональних зв'язків, оцінки регіональної асиметрії.

У заключній частині досліджено питання регулювання процесів міжрегіональної інтеграції в Україні. Зокрема, розглянуто зарубіжний досвід та можливості його адаптації до українських реалій, обґрунтовано напрями удосконалення механізму регулювання процесів інтеграції регіонів, окреслено

завдання державної та регіональної політики щодо запобігання міжрегіональній дезінтеграції.

Монографію підготовлено в рамках реалізації проекту «Міжрегіональна інтеграція в умовах проведення адміністративно-територіальної реформи», який виконувався авторами згідно Розпорядження Президента України «Про надання грантів Президента України для підтримки наукових досліджень молодих учених» від 14 грудня 2005 року

№1279/2005-рп).

Автори щиро вдячні наставникові та учителеві - академіку НАН України Мар'яну Івановичу Долішньому за наукові ідеї, мудрі настанови та насагу до творчості, а також професорам Беленькому Петру Юхимовичу, Козоріз Марії Андріївні та Мальському Маркіяну Зеновійовичу за підтримку і критичну оцінку монографічного дослідження.

РОЗДІЛ 1.

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ
ЗАСАДИ РОЗВИТКУ
МІЖРЕГІОНАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ**

1.1. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ МІЖРЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Як не парадоксально, але в науковій літературі поняття «економічна інтеграція» у більшості випадків пов'язане виключно із зовнішньоекономічною діяльністю. Так, в сучасних глосаріях подається наступне визначення даного поняття: «Економічна інтеграція - це формування стійких всесторонніх зв'язків між національними господарствами двох або більше країн, в ході якого здійснюється взаємопроникнення, зрощення процесів виробництва, наукова співпраця, утворення тісних господарських, науково-виробничих і торгових зв'язків»¹. Лауреат Нобелівської премії голландський економіст Ян Тінберген трактує економічну інтеграцію як створення найбільш бажаної структури світової економіки, зняття штучних бар'єрів в її функціонуванні і введення необхідних елементів координації і уніфікації.² Отже, згідно даних визначень, економічна інтеграція має місце тільки на рівні національних економік. Таким чином економічні взаємодії і об'єднання господарюючих суб'єктів усередині національної або регіональної економіки загальноприйнятим визначенням економічної інтеграції не охоплюються.

Проте, зважаючи на загальнонаукове уявлення про поняття «інтеграція», сформульоване у теорії систем, можна зробити висновок про те, що цей процес властивий будь-якій системі живої і неживої природи, а значить і будь-якій економічній системі. Інтеграція в загальному сенсі є поняттям універсальним і

¹Енциклопедія бізнесмена, економіста, менеджера / Під ред. Р. Дяківа. - К.: Міжнародна економічна фундація, 2000; Інтернет-глосарій - <http://glossary.ru>

² Кис ван дер Пиль. Локковская Европа? // Прогнозе. - № 2 (6), лето. - 2006. - <http://journal.prognos.is.ru/a/2006/08/10/92.htm> 1

³ Сорока К.О. Основи теорії систем і системного аналізу Навчальний посібник для ВНЗ (рек. МОН України).- 2-е вид. - Х.: Тимченко, 2005. - 288 с.; Згуровський М.З., Панкратова Н.Д. Основи системного аналізу: Підручник. - К., 2007.

Розділі. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОПЧНІЗАСАДИ РОЗВИТКУ МІЖРЕГІОНАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

означає або стан пов'язаності окремих частин певної системи, або процес посилення тісноти зв'язків, об'єднання і взаємного пристосування. Інтеграції протистоїть дезінтеграція - процес втрати внутрішніх зв'язків, розпад цілого на складові елементи.

Відповідно до ієрархії економічних систем (світова економіка, національна економіка, регіональна економіка, економіка фірми, економіка домогосподарства) існують і різні види економічної інтеграції: міжнародна (глобальна), міжрегіональна, внутрішньорегіональна, міжфірмова. У середині економічної системи домогосподарства також діють процеси інтеграції. Прикладом можуть слугувати шлюбні союзи, метою яких було об'єднання майна для здійснення значних підприємницьких проектів.

Виходячи з представленої логіки міркувань, економічна інтеграція означає переплетення, взаємопроникнення і зрощення відтворювальних процесів різних суб'єктів господарювання, розділених в просторі, перетворення їх у цілісний господарський механізм.

Взаємопроникнення і поєднання економічних систем призводить до глибоких структурних змін усередині них, а також до виникнення структур, що координують і регулюють інтеграційні процеси. Наприклад, при створенні вертикально інтегрованої компанії відбувається ряд змін як в структурі виробництва (ліквідовуються дублюючі ланки), так і в структурі управління (виділяється структура, що здійснює функцію регулювання дій всього фінансово-технологічного ланцюжка). Ті ж явища спостерігаються при просторовій інтеграції економік регіонів і країн.

Отже, основними ознаками поняття «економічна інтеграція» можна визначити:

- 1) взаємопроникнення і переплетіння бізнес-процесів різних економічних систем;
- 2) глибокі структурні зміни усередині економічних систем, що інтегруються;
- 3) виникнення структур, які б регулювали інтеграційні процеси.

207. US National Science Board (1991) Science and Engineering Indicators: 1991, 10th edn, Washington D.C.: US Government Printing Office.
208. *Vanec J.* General Equilibrium of International Discrimination: The Case of Customs Union. - Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1965.
209. *Vanghan Whiehead D.* EU Enlargement Versus Social Europe? - Cheltenham: Edward Elgar, 2003.
210. *Viner J.* The Customs Union Issue. - New York: The Carnegie Endowment for International Peace, 1953.
211. Vivat, король! // Столичные новости // <http://cn.com.ua/N227/meeting/monarch/monarch.html>
212. *Walat T.* Ciesnina krzemova // Polittyka. - 2004.- № 48. - 27 listopada. - S.56-58
213. *Walker R., Stopler M.* Capital and Industrial Location // Progressive Human Geography, 1981. - p.473-509.
214. *Wannop U A.* The Regional Imperative: Regional Planning and Governance in Britain, Europe and the United States. - London: Jessica Kingsley, 1995. - 441 p.

Таблиця А.1

Завантаження та розподіл потужності на місцевих мережах

Потужність, кВт	Час, год	Відсоток, %
0-10	10	10
10-20	20	20
20-30	30	30
30-40	40	40
40-50	50	50
50-60	60	60
60-70	70	70
70-80	80	80
80-90	90	90
90-100	100	100

ДОДАТКИ

Додаток А.1. Завантаження та розподіл потужності на місцевих мережах. Таблиця показує залежність потужності від часу та відсотка завантаження. Дані в таблиці є прикладними.

Додаток А.2. Завантаження та розподіл потужності на місцевих мережах. Таблиця показує залежність потужності від часу та відсотка завантаження. Дані в таблиці є прикладними.

Додаток А.3. Завантаження та розподіл потужності на місцевих мережах. Таблиця показує залежність потужності від часу та відсотка завантаження. Дані в таблиці є прикладними.

**ІРИНА
СТОРОНЯНСЬКА**

кандидат економічних наук, старший науковий співробітник Інституту регіональних досліджень НАН України.

Автор понад 40 наукових праць з регіональної проблематики. Досліджує проблеми взаємодії регіонів України та внутрідержавної міжрегіональної інтеграції, участі українських регіонів у міждержавних інституціях, питання диференціації соціально-економічного розвитку регіонів.

Наукові інтереси включають також дослідження фінансово-кредитної системи регіону та фінансового менеджменту.

У 2005 році відзначена Премією НАН України для молодих учених за цикл робіт з тематики міжрегіонального співробітництва та внутрідержавної інтеграції регіонів України.

У 2006 році - володар Гранту Президента України для підтримки наукових досліджень молодих учених «Міжрегіональна інтеграція в умовах проведення адміністративно-територіальної реформи в Україні».

**СВІТЛАНА
ШУЛЬЦ**

*кандидат економічних
наук, старший науковий
співробітник Інституту
регіональних досліджень
НАН України.*

Автор понад 60 наукових праць, присвячених проблемам формування та реалізації регіональної соціально-економічної політики. Коло наукових інтересів охоплює питання стратегічного планування регіонального розвитку; проблеми формування національної міської мережі та вдосконалення муніципального менеджменту; дослідження процесів та явищ трансформації економічного простору України.

Є одним з розробників Стратегій розвитку Львівської, Тернопільської і Закарпатської областей, Концепції Генерального плану м. Львова та інших науково-прикладних розробок з регіональної проблематики.

Автори з вдячністю сприйматимуть зауваження та побажання читачів, які можна висловити за адресою: Інститут регіональних досліджень НАН України, 79026, Львів, вул. Козельницька, 4; e-mail: [istoron\(ai\).ua..swetshul\(a\).vandex.ru](mailto:istoron(ai).ua..swetshul(a).vandex.ru)